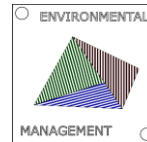

ODMENY A SLOVENSKÁ KOMUNITA V SRBSKU

Vladimír VALENT

REWARDS AND THE SLOVAK COMMUNITY IN SERBIA

Je pochválne každé verejné oslovenie, verejné uznanie, opravené i faktmi doplnené a (z)dokumentované udelenie cien, odmien osobnostiam zo slovenskej komunity v širom svete. Osobitnú hodnotu to má vtedy keď sa konávajúcnymi alebo i mimovládnyimičinitel'mi, úradmi a organizáciami Slovenskej republiky. V lokálnom prostredí cvendží, podľa môjho chápania, vtedy keď sa o ceny, pochvaly pričinia inštitúcie Slovákov Srbskej, Chorvátskej, Maďarskej, Rumunskej i Bulharskej republiky. A iní. To preto, že sa pozornosť nielen slovenskej (lokálnej a štátnej) verejnosti a národov upriamuje na význam práce, tvorivosti tých osobnosti, na ich vedomosťami, kompetenciou, názormi ale ina vplyv tých osobností na stavy, na diania v lokálnom tieži v celomenšinovom prostredí.

Mienim, že také činy hlásajú a zasadzujú sa za vedomostný a iný pokrok človeka. Má to osnovui v obhajovaní občianskych práv človeka. Úspešným je to príspevkom i v uplatňovaní tých práv. Také činy rozvetvujú (po)vedomie človeka v ochrane seba samého, vlastného pôvodu, tvorivosti, aktivít. Je to v spojitosti s ochranou hmotného a nehmotného dedičstva a tým aj s každodennosťou prameniaca z tradície, zvykov a obyčajov - zosústavená rodnej identity Slovákov (i Srbska) - slovenskosti. I tým človek, jeho kolektív spoznáva, osvojuje, pestuje, dopĺňa a reprezentuje to v celomenšinovom a v inorečovom prostredí. Poukazujúc na to, presvedčený som, že predsavzatia, úkony, činy, skutky zoskupujú sa a ako sústava obohacujú spolupatričnosť, vzájomnosť a spoluprácu ľudí národov.

Tými i takými aktivitami osobnosti navrhnuté pre cenu rozvetvujú, zveľaďujú, verejným zapojením sa do života Slovákov, a ich inorečovými spoluobčanov v tom štáte a mimo jeho štátnych hraníc, zviditeľňujú činy, skutky človeka. Vedomosťami a kompetenciou, postojmi a organizovaním ľudských postojov zasahujú do osnov trvalou udržateľnosti i slovenskej menšiny v Srbsku. Možno i mimo jeho hraníc. Práve skrze to pochvaľujem iniciatívu ustanoviť cenu **Pro Cultura Slovaca**¹ definovanú Ústavom pre kultúru vojvodinských Slovákov v Novom Sade, Srbská republika (ďalej ÚKVS). Ide o cenu/odmenu, ktorá sa verejne udelí, počnúc rokom 2018, osobnostiam z etnických, národnostných, spoločenských žijúcich na územiach Srbska, Chorvátska, Maďarska, Rumunskatiež problematikou a životom tých spoločností sa zaoberajúcim osobnostiam zo Slovenskej republiky. Pravdaže, bolo by dobre čím skôr verejnosť oboznámiť o tom kto to financuje, kto bude členom poroty, navrhovateľom, posudovateľom a rozhodovateľom udelenia odmeny/ceny Pro Cultura Slovaca.

V súvisi so súbehom Pro cultura Slovaca uverejnenom februára 2018 portalom ÚKVS mňa upomína, v texte zriaďovateľa/zriaďovateľov ceny Pro Cultura Slovaca, oslovenie Dolná zem a dolnozemskej Slováci. Ide v tom texte o oslovenie i pomenovanie občanov žijúcich v spomenutých štátoch.

V minulých desaťročiach dovolil som si viac krát na ten pojem upozorniť (i tu najšiu) verejnosť. Bezúspešne. Napriek takému výsledku i teraz opakujem vlastné stanovisko, pranie,

¹<http://www.slovackizavod.org.rs/medjunarodna-saradnja/projekti/16088>

nevyhnutnosť (?) i vymanenie sa Slovákov z minulosti a oslovenia dolnozemskej Slováckej krajiny. Návrh významenia rozumie nielen (formálne-právne neexistujúci) geografický pojem ale i iné (archaické a po dnes zachované) zdôvodnenie ich dnešného (od roku 1719/1721 až po rok 2018) bydliska, občianskeho postavenia, staništa spoločensko-politického, kultúrneho, náboženského a iného. Ich života.

Je pravdou, že v období Rakúskeho impéria severná časť dnešnej Slovenskej republiky bola pomenovaná, v 16-19. storočí, nemčinou *Oberungarn*, *Ober-Hungern* (a podobne) a v maďarčine *Felvidék/felvidék*² (v slovenčine zriedkavo aj Felvidék) to jest Horné Uhorsko. Dejínari vedia, že starší preklad, ekvivalent, toho maďarského slova bol *felföld* – poslovenčene horná zem.

Niet pochybností, že koncom 19. a počiatkom 20. storočia južná časť Rakúsko-uhorského impéria (ďalej RUM) v nemčine sa menovala *Niederungarn*, *Nieder-Ungarn* a tomu podobne (tam v 16-19. storočí *Hungaria Inferior*, *partes inferiores regni Hungariae*) a v maďarčine (pred 19. storočím) *Alföld* (poslovenčene: Dolná zem). Po roku 1867 a Rakúsko-uhorskom vyrovnaní - vzniknutím duálneho štátu - vtedy tam dominujúci uhorskí činitelia zabezpečili obnovenie niekdajšieho Uhorska (za zakladateľa sa považuje Štefan I. alebo Štefan Veľký v rokoch 1000/1001 – 1038 prvý kráľ Uhorska). Dokumenty svedčia o tom, že po roku 1867 na území RUM a časti Uhorska nastali veľké zmeny v postavení národov v impériu: Uhrom (dnes mi to označujeme Maďari) aj napriek tomu, že v štáte počtom boli menšina³ patrili všetci občania tej časti monarchie. Po roku 1868 uhorským snom vydaný národnostný zákon (RUM cisárom podpísaný roku 1868) vo svojej preambule deklaroval, že v Uhorsku existuje len jeden, uhorský (maďarský), politický národ^{4,5}, ktorého plnoprávnymi členmi sú všetci príslušníci tam žijúci. Dokumenty svedčia i o tom aké to boli ťažké časy (osobitne po roku 1905) i pre v tom štáte žijúcich Slovákov. Poukazujem inazvláštnosť vtedajších uhorských zákonov v tom, že v tej časti RUM tam žijúci Židia si národnú emancipáciu nežiadali, aj napriek tomu vlastnili ju, a inomaďarské národy, túžiace po národnej svojbystnosti, boli tými zákonmi potláčané, ich život bol krušný^{6,7}, poznačený tvrdou^{8,9} a štátom organizovanou maďarizáciou^{10,11}.

Časť mnou zopakovaného, dejínarmi a odborníkmi tlmočených faktov¹², pre tých, ktorí to chcú poznať, dokumentovaného svedectva o živote (nielen) Slovákov v vtedajšom (s kladmi a protikladmi

²Felvidék v maďarčine (<http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/2-253.html>) poukazuje na oblasť vyššej nadmorskej výšky, hornatý kraj. Alföld v maďarčine (<https://hu.wikipedia.org/wiki/Alföld>) je sinonimom za Panonskú nížinu (Panonskú panvu).

³Pivková Z., Stručný prierez dejinami Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania v Uhorsku (od druhej polovice 19. storočia po rok 1914. 334-349; <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/.../Pivkova.pdf>)

⁴Mannová E. et al. Krátke dejiny Slovenska, Academic Electronic Press, Bratislava, 2003

⁵Botík J., Dolnozemskej Slováci, Tri storočia vyst'ahovaleckých osudov, spôsobu života a identity Slovákov v Maďarsku, Rumunsku, Srbsku a Bulharsku, Ivan Krasko, Nadlak 2011. Pozri: https://is.muni.cz/el/1421/jaro2012/ETBB18/um/DOLNOZEMSKI_SLOVACI.txt

⁶Kovačický proces. 5. a 9. mája 1907 pod vedením Jána Čaploviča (1876 Jasenová na Orave – 1925 Kovačica), evanjelického kňaza v Kovačici, (Vojvodina, Srbsko), vzbura evanjelikov a. v. proti násilnému konat' služby Božie v reči maďarskej. Protestujúci a kňaz boli policajne a potom i súdne stíhaní. Pozrieť i monografiu o Kovačici (1804-2004).

⁷Juríková E.: Odkaz predkov v Kovačici. Evanjelický posol spod Tatier. Roč. 97, 2007, č. 24, s. 14

⁸Selenča 1758-1998, Zborník prác, Slovan Selenča, Kultúra Báčsky Petrovec, 1988; Slováci v Erdevíku, 1860-1907-1997, Zborník príspevkov, Slovenský kultúrno-osvetový spolok v Erdevíku, 2001 a iné monografie o slovenskej komunite v dnešnej Srbskej republike.

⁹Historické listy, 1, 2010; http://www.klubsk.net/Listy/priloha-4_2010-Historicke_web.pdf

¹⁰Bezprostredne zvestované mojimi rodinnými predchodcami. V Rakúsko-uhorskej monarchii (RUM) žil môj pradedo (Ján Valent, sedliak, Selenča); počas 2. Svetovej vojny otcova rodina (Ján Valent, mäsiar, Selenča), otec mojej matke (Pavel Marek, obchodník, Selenča, vojak RUM a v Galícii koncom 1. Svetovej vojny Rusmi zatknutý a potom, o niekoľko rokov, zo zajatia Rusmi domov prepustený, pešo zvládavší časť cesty do vzniknutého Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov) a môj otec (Ján Valent, úradník, prinútený bol byť vojakom Horthyovho Maďarska. Po zranení, na cvičišti v okolí Balassagyarmat, do Selenče sa vrátil a vojenčiny bol oslobodený) boli podrobovaní násilnému pomaďarčovaniu a tomu štátu i dodatočnej, záväznej, hmotnej pomoci počas 2. Svetovej vojny. Všetci oni nedokonale vedeli, museli vedieť hovoriť rečou maďarskou.

¹¹Ibidem 3, 4, 5, 6, 7, 9

¹²Kováč D. Istorija Slovačke, Vojvodanska akademija nauka i umetnosti, Slovenská akadémia vied, Novi Sad, 2012

pre občanov¹³) Rakúskom a osobitne Rakúsko-uhorskom impériu, by malo byť podstatou (slovenských) činiteľov v širom svete, bez hoci akých aspirácií prameniacych z nenávisťi, z osočovania iných národov a ich vedení, poznať i v súlade s tým správať sa v dnešku. Dnešku, ktorý je už 100 rokov vzdialený od existencie poslovenčene pomenovanej Hornej zeme, Horniakov tzv. Felvidék-a a Dolnej zeme a tzv. Alföld-a.

Vedenie Ústavu pre kultúru vojvodinských Slovákov v Novom Sade, nádejám sa, žeto pochopí bude rozumieť. Nielen ten ústav musí mať i o tej záležitosti premyslený a na dejinných faktoch založený postoj a správanie (sa). ÚKVS i iný činitelia Slovákov Srbskej republiky a v širom svete i v návrhu udeľovania ceny **Pro Cultura Slovaca** roku 2018 postojmi a činmi musia a majú záväzok chrániť celistvosť štátov, medzinárodné normy a neohrozovať občianské vzťahy, tiež neohrozovať štátnu príslušnosť/integritu človeka. V tu komentovanom prípade inžistovanie o štaništi ľahko a presne by sa mohlo vymedziť geografickým a z dejín známim pomenovaním územia: Panonská nižina. Málokto by vlastnil dôkazy, žetu mnou spomenutý a ÚKVS oslovený slovenský živel nie je jednoznačne nielen geografický ale i dejinne tiež funkčne úplne definovaný, vymedzený.

Bez ohľadu na moje upozornenie nádejám sa, že ÚKVS (aj keď nie je podané čiou zásluhou a z čích finančných zdrojov) súbehom **Pro Cultura Slovaca** poriada a odmeny pripraví, oprávnené odovzdáva a úctou diela poznačí poslanie a skutky odmenených. Mne sa nepáči, priznávam ako amatérovi a osobi nepostačujúco poznajúcej dejiny, že zostavovatelia návrhu súbeh *nehcú vedieť* (?), že Dolná zem od konca roku 1918 vôbec neexistuje ďakujúc rozkladu a zániku Rakúsko-uhorského impéria. Kiežby si Slováci v Srbsku, Maďarsku, Rumunsku, Chorvátsku, Bulharsku, v Slovenskej republiky a činitelia ich úradov, tiež všetky slovenské enklávy a ich činitelia v širom svete uvedomili i tú, dejinnú, skutočnosť. A vymanili sa z náruče, možno pazúrov, spomenutej minulosti, používania (pre mňa i dnes neopodstatnených) pojmov. Zbytočného kolokvializmu. Pravdaže, nakoľko (i naďalej) v základoch vlastnej existencie nemajú trvalo zapísané, zakódované, zabudnutie o odnárodňovaní, nakoľko skúsenosti ich slovenských predkov ani počas roku 2018 ich nenapomínajú, aby nežili minulosťou. Áno, už vyše 100 rokov do dejinopatriacych i v prepovedených stavov, pokynov, úmyslov.

Život, ľudské činy, výzvy, minulosť a každodennosť (nás) môžu mnohému podučiť, alebo opomenúť¹⁴. Aj podpisovateľa týchto riadkov. Neznamená to a ani nehlasam, že minulosť načim zabudnúť. Ešte menej som zástupcom, obhajovateľom toho, že "Každý mlinár na svoje koleso vodu naráža"¹⁵. Opačne, z minulosti načim zvládnuť ponaučenie tak ako to ponúkol Konfucius¹⁶: "Študuj minulosť, keby si chcel predpovedať budúcnosť".

V Belehrade, 2018

ADRESA AUTORA

prof. Dr. ing. Vladimír VALENT

- Универзитет у Београду, Студентски трг 1, 11000 Београд, Република Србија - Republika Srbija
 - University of Belgrade, Faculty of Technology and Metallurgy, Belgrade, Serbia
- e-mail: valent@tmf.bg.ac.rs; v.valent2008@gmail.com

¹³Ibidem 3, 4, 5, 6, 10, 11

¹⁴Harari N. Y., Sapijens, Kratka istorija ljudskog roda, Biblioner, Beograd, 2014, 309-324

¹⁵Slovenské porekadlo

¹⁶ Konfucius (550-478 pred našim letopočtom), filozof, mysliteľ, politik, štátnik Činy.